

FOTOGRAFIJA

Ljubica Jelisavac

ZORAN MILOVANOVIĆ I ALEKSANDAR KELIĆ

Moderna galerija–Lazarevac, 13 – 26. oktobar 2005.

Dodir podrazumeva dvoje, pa makar jedan bio iza objektivna fotoaparata. Uostalom, fotografskog ostvarenja ni nema bez pravog kontakta, u neku ruku, dodira. Ta reč ne označava samo fizički kontakt, već podrazumeva uspostavljenu relaciju, u najboljem slučaju – onu, posle koje smo bogatiji za iskustvo, ali i osećaj uzajamnog davanja i primanja, bilo da je reč o materijalnom ili nematerijalnom ulogu. Fotografija je i sama po sebi metafora za vagu na kojoj mora biti i jednog i drugog tase, ali na kojoj, verujemo, preteže onaj kojeg je nemoguće izmeriti i naplatiti.

Svaki dodir ima predistoriju. I pre nego što se rodi, čovek je u kontaktu. Klimaks fizičkog kontakta sa majkom upravo su fetusni dani, sam čin rođenja i dojenje, koje i po prestanku ima značajno dejstvo na jedinku. Storijski odrastanje je, zapravo, storijski kontakata, najpre pretežno onih na koje je gotovo nemoguće uticati, a kasnije, sa izoštrijenom, doduše nikada do kraja, slikom o sopstvenom identitetu, čovek nastoji da bira sebi put i saputnike, podnoseći i dalje sve ono što mu uloga društvenog bića nalaže, ali i bivajući, upravo stoga, u pravom smislu te reči – čovek.

Fotografske sekvence projekta Dodir iznose na površinu gestove bića upućenih jedno na drugo, uz (u slučaju pasa – uslovno rečeno) pojedinačne portrete. Radeći svako za sebe, prema sopstvenom interesovanju, dvojica fotografa Zoran Milovanović i Aleksandar Kelić prepoznali su, jednog momenta, dodirne tačke tema koje ih godinama provociraju i koje sukcesivno i dosledno razvijaju. Tako je zaživeo interaktivni fotografski projekat Dodir u kojem se, kroz motive ljudi i njima najodanijih saputnika među životinjama – pasa, kao u kakvom obrnutom ogledalu, reflektuju, a time i produbljuju, univerzalne činjenice o dolasku na svet, zavisnosti od okoline, uspostavljanju novih odnosa, reakcijama na nepoznato, opstajanje, socijalizaciji, prelaznim dobima, genetskom kodu ali i formiranju sopstvenog "ja" upravo u odnosu sa drugim u svetu, zatim, o čovekovom najvernijem prijatelju... jednom rečju, o svakodnevicu, ali i trenuci iz prošlosti oživljeni u kontekstu priče o vernosti, poverenju, požrtvovanosti, toleranciji, ali, isto tako, kako to u životu biva, i nemoći, napuštanju, prolaznosti i zaboravu...*

Ponekad je drugost tolika da znači hendikep, ali ovde nije reč toliko o nedostacima, već o nedostatku koji trpimo samim tim što smo rođeni, i, istovremeno, neverovatnom dobitku, jer smo baš mi došli na svet čudom trenutka (i fotografija je, na izvestan način, čudo trenutka) posle kojeg, dok god trajemo, treba da iskoristimo sve preostale trenutke. Koliko god dodira da ostvarimo, možemo ostati sami, ali onda bar možemo živeti od uspomene na dodir.

Jasna, međutim, slojevita koncepcija fotografskog kontrapunkta pod nazivom Dodir podrazumeva uspostavljene odnose između ukomponovanih fotografija unutar mogućih parova, u okviru celovitih trosegmentnih serija radova obojice autora, kao i pojedinačni oblikovni i semantički luk koji svaki prizor jednog od umetnika uspostavlja u relaciji sa odgovarajućim radom iz produkcije snimaka koje je zabeležio kolega fotograf. Na taj način, povučene su paralele na nivou fizionomijskih, emocionalnih, ponašajnih, humanih, društveno-ekonomskih, ali i ekoloških aspekata. Simulirani su i nekakav pogled i varljiva, paradoksalna slika o tome ko tu koga,

zapravo, gleda, i da li, zaista, i vidi, i ako – da, koliko i šta može da učini da promeni određeno stanje bića bližnjeg ili ne tako bližnjeg, i određenu situaciju. Da li se dvojica fotografa, na ovaj način, obraćaju celom društvu, kao ciljnoj grupi, sa pitanjem – kakve su, ovde, perspektive živom biću, uopšte? Najzad, čiji je život pasji, a čiji ljudski, ne samo u onom, gore pomenutom, materijalnom pogledu (jer on samo menja sliku, ali ne i suštinu odnosa)?

Dodir se, zapravo, bavi fenomenom empatije, koja je, čini se, zastupljenija u savremenoj literaturi od naučnih radova do popularnih izdanja, nego u praksi. Saveta – odsvuda, a učinak slab. Mladi i stari jednače se po otuđenosti. Fotografski kompleks Dodir govori o tome koliko smo u biti sami, odakle god da dolazimo, šta god da posedujemo, kakve god da su nam startne pozicije. Kada je odnos ljudi i pasa u pitanju, ponekad dolazi do oblika identifikacije. S jedne strane, pas je u stanju da zaštiti ostavljeno dete, a s druge strane, mnoge žene nezadovoljeno majčinstvo kompenzuju zaštitničkim odnosom prema životinjama. Međutim, sve je više primera drastične zamene identiteta, (p)re-identifikacije, kada usamljeni i razočarani ljudi, nikako slučajno, isključivo žele u svom okruženju životinje. Da li čovek to, i pored svega, zaslužuje?

Odgovor na pitanje – kako biti usamljen samo onoliko koliko se mora – čini se, možemo pronaći baš u posmatranju dece, zašto ne i pasa? I, kao da je već došlo ono, nedavno slučajno, vreme, da roditelji imaju štošta da nauče od svoje dece.

Projekat Dodir je, istovremeno, i metafora kolegijalnog i prijateljskog saputništva dvojice fotografa, koji iza sebe imaju kako institucionalni, tako i privatni vid saradnje. Istrajavanje na sopstvenim odvojenim pozicijama omogućuje im kreativni dodir i uspešno potvrđivanje u javnosti, kada zajedno nastupaju. Po ovome su, zaista, posebna pojava na domaćoj umetničkoj sceni, ne samo kada je reč o mediju fotografije. Obojicu odlikuju čistota u tremanu teme i ortodokсни tehničko-tehnološki pristup fotografiji, a, u krajnjem rezultatu, očitujemo sa njihovih snimaka većitu začudnost pred onim što je "uobičajeno", "normalno", svakodnevno, univerzalno. Jer, normalno je da se (po)rađamo, odrastamo, menjamo, samujemo, pridružujemo, udružujemo, ostavljamo trag o sebi, staramo, koračamo na ivici, od samog početka. Danas nam je ta ivica samo očiglednija, zbog toga što nam mediji eksplicitnije nego ikada ranije prikazuju ishode graničnih situacija ili ih, obavezno uz nekontrolisana nagađanja, predviđaju. Kao da čovek, mlad pogotovo, već nije dovoljno na toj ivici, možda ponajviše zbog misli u svojoj glavi, sa kojima se teško izlazi na kraj.

Autori fotografija ne patetišu niti podilaze posmatraču, ali su bitno na njegovoj strani. Ne bave se statistikom, već pojedincem, koji je pod određenim brojem svakako upisan u arhivi obdaništa i školskom dnevniku, ali jedinstvenim po tome kako mu stoji kosa, kao i po simptomima svoje introvertnosti ili ekstrovertnosti... Psa, životinju koja oduvek živi u blizini čoveka, odlikuju njemu slično ponašanje i sudbina, shodno širokoj lepezi emocija i stanja od radosti, razdragane igre, odanosti, preko ljubomore, do bolesti. Milovanović i Kelić strpljivo beleže i portretišu. Upravo zbog svoje nepretencioznosti u smislu kakve eksplicitnije društvene angažovanosti, kao i usled odolevanja ulepšavanju realnih prizora, pojedinačno i u kompletnom skoru, polazi im za rukom da nam predoče onaj deo naše stvarnosti za čiji domašaj suštine nije dovoljno tek koristiti fotoaparata. Treba biti učen i iskusan u tom smislu, – da bi se povezivalo. Uklopiti isečke realnog života, a izbeći očekivano. Pri tom, povezivati nešto što je autentičan, godi-

nama stvaran i prikupljan materijal, a ne tek operisati sa gotovim, preuzetim stvarima, kako to danas često biva.

Reč je, dakle, o stvaralačkom procesu, pri čemu ova izložba postaje, tautološki, samo vreme. Postaje manifestacija jednog posla kroz vreme, u kojem neminovno dolazi do preplitanja ličnog i profesionalnog uloga i svega onoga što nadilazi individuu. I, budući otvoren, moguće je da će dugoročni projekat, široko postavljene konceptijske platforme, doživeti nastavak, kao i neke svoje eventualno drugačije vidove.

U svakom slučaju, ovde kombinovani isečci iz života podstiču na razmišljanje – šta je to najvrednije što nas čini dostojnim hodanja, trčanja po ovoj zemlji? Uzajamnost ovih prizora, dokumentarnog (socio–ekonomskog, psihološkog) karaktera i istovremeno estetskog, problematizuje kategorije subjekta i

objekta (tutora i štíćenika, roditelja i deteta, vlasnika i mezinca, hranitelja i hranjenog...) kao i kategorije subjekata (koautori projekta) provocirajući posmatrača da se zapita koliko i sam, uprkos datim uslovima, doprinosi procesu rađanja, obnavljanja, poštovanja, kreiranja, odnosno smisljenoj egzistenciji koju, lepše, nazivamo ljubavlju.

*/Fotografija je dodir sa izgubljenim, sa prošlošću, medij kroz koji ona i dalje za nas figurira, na način na koji nam je to neophodno i dragoceno, jer dopunjuje i oživljava vizuelni zapis i mirise koje čuvamo u memoriji. Upravo u godinama kada su nastajale fotografije objedinjene pod nazivom Dodir, još jednom dolazi do potvrde, na ovim prostorima, da su fotografije jedino što ponekad preostane od ranijeg života u nekoj kući, dvorištu, gradu iz kojeg je trebalo izvući živu glavu./